

Rozpory uvnitř Theosofické společnosti a její rozpad

Spojení České společnosti theosofické s Annie Besantovou na jedné a Rudolfem Steinerem na druhé straně však bylo poněkud problematické, protože od nástupu Besantové na místo prezidentky mezi ní a Steinerem pozvolna rostlo napětí. Důvodem bylo jednak rozdílné pojetí významu Ježíše Krista v duchovním vývoji lidstva a kromě toho začala Besantová na základě těchto názorů měnit svobodný charakter Theosofické společnosti, sledovat jiné než duchovní cíle a pracovat také s autoritářsko-mocenskými prostředky. To nemohl Steiner akceptovat a snažil se jasně a opakovaně vysvětlovat své stanovisko. Tyto spory se zrcadlily v práci České společnosti theosofické, která se tak nacházela jakoby mezi dvěma mlýnskými kameny.

Skutečnost, že byly tyto spory v Čechách aktuální, dokumentují například léta 1908-1909, kdy se v theosofickém časopise „Lotus“ objevil článek Annie Besantové „Historický Kristus neb Ježíš jako učitel a lékař“. 14. a 15. 12. 1909 vystoupil naproti tomu Rudolf Steiner s přednáškami „Buddha a Kristus“ a „O vývoji vyšších světů a mystériu na Golgotě“.

Annie Besantová se po svém zvolení prezidentkou v roce 1907 čím dál tím víc stávala prostředníkem působení jiných názorů, především názorů jiného theosofa, Ch. W. Leadbeatera. Ten byl přesvědčen o příchodu nového duchovního a náboženského učitele na Zemi. Tento učitel se měl stát zakladatelem nového náboženství a byl dokonce ztotožňován s Kristem. Domníval se, že k tomu, aby se příchod učitele zdařil, jsou zapotřebí především dvě věci. Jednak bylo třeba vybrat vhodný nástroj působení tohoto učitele, to znamená vhodného člověka, a připravovat ho na jeho budoucí úlohu a dále bylo nutno připravit lidstvo na jeho příchod, což se

mělo dít prostřednictvím Theosofické společnosti. Její činnost se tedy stále více věnovala šíření názorů o příchodu učitele, jinak řečeno

Annie Besantová (na fotografii v roce 1897) byla nástupkyní H. P. Blavatské ve vedení Theosofické společnosti.

agitaci pro nové náboženství. Byl dokonce vybrán člověk, který se měl oním učitelem stát. Byl jím chlapec Jiddu Krišnamurtí (11. 5. 1895

až 17. 2. 1986), který se v pozdějších letech stal v západním světě známým duchovním učitelem. Tento chlapec byl vychováván Ch. W. Leadbeaterem a A. Besantovou, přesto se ale po několika letech osamostatnil a šel zcela jinou cestou. 11. 1. 1911 byl založen Order of the Rising Sun (Řád vycházejícího slunce), který šířil „atmosféru vítání a úcty“ vůči novému světovému učiteli. Vedle tohoto řádu byl na konci roku 1911 založen také Řád Hvězdy východu, který měl podobný úkol. Činnost části Theosofické společnosti, především těchto dvou řádů, se stala záležitostí úzce konfesijní a také vnějškovou. Tyto snahy rozdělily Theosofickou společnost na dva tábory, z nichž jeden je schvaloval a podporoval, druhý

považoval za holý nesmysl. Druhý tábor reprezentoval R. Steiner, který o těchto snahách mluvil jako o absurdních a mylných. Propast v Theosofické společnosti se ale prohlubovala a vyvrcholila vyloučením R. Steinera a většiny členů německé sekce z Theosofické společnosti. V prosinci 1912 tak v Kolíně nad Rýnem došlo k osamostatnění tohoto proudu pod názvem Anthroposofická společnost. Je zajímavé, že při hlasování o vyloučení německé sekce z Theosofické společnosti se jediná česká sekce hlasování zdržela. I z toho je zřejmá rozpolcenost českých theosofů mezi Steinerem a Besantovou.

V Praze zůstalo předsednictvo české sekce vůči prezidentce Besantové loajální. Přípravy příchodu nového světového učitele neminuly ani Čechy. Také zde byl založen Řád Hvězdy východu, o čemž svědčí například přednášky České společnosti theosofické z 27. 12. 1914 s názvem „Řád Hvězdy východu“ nebo z 5. 1., 19. 1. 1913 či 26. 12. 1914 „O příštím světovém učiteli“ a „O příchodu světového učitele“. Pouze malá část členstva považovala za nutné vzhledem k této situaci z Theosofické společnosti vystoupit. Podle zprávy z členské schůze z 9. 3. 1913 se zdá, že se předsednictvo snažilo zabránit jejich vystoupení vstřícnými kroky: *„Pan předseda vylíčil dle svých zkušeností působení nezdravých živlů v německé sekci a jejich nepříznivý vliv, pocítovaný též částečně v Č.S.T., zmínil se o nesnášlivé tendenci p. Dr. Steinera vůči většině toho, co nese v theosofii ráz jeho osobních názorů, hlavně pak vůči ušlechtilým ideám řádu Hvězdy Východní. Na to prokázal tolerantní a bratrské stanovisko, jaké vždy Č.S.T. zaujímal vůči všem různým názorům a stranám uvnitř T.S. a tím též vůči stoupencům Dr. Steinera, o čem se lehce každý sám může přesvědčit, nahlédne-li jen do předešlých ročníků časopisu spolkového nebo do letošního pořadu přednášek, kde - a to většinou na přímé vyzvání dotčených řečníků samým předsedou - z 81 přednášek bylo vyhraženo směru Steinerovu celkem 30*

schůzí. ... nabízeli jsme bratrsky vše, čeho si jen pro nerušené pěstění svého směru mohli přát: vyhrazení zvláštních dnů pro schůze, do nichž mohli omezit vstup jen na své stoupence, koupí všech potřebných spisů a pomůcek pro jejich společné studium, další přiměřenou účast na všeobecných přednáškách spolkových a člancích v časopisu - nic plátno, stále jen: oddělit se nebo přeměnit Č.S.T., připojit se k Berlínu nebo vytvořit, neutrální spolek, v němž by se postupovalo jednotně - t.j. dle systému Dr. Steinera!... Tak vystoupili někteří členové z našeho středu..."

V tomto vystoupení části členstva můžeme vidět příznaky začínajícího úpadku České společnosti theosofické. Roku 1914 přestává vycházet spolkový časopis, rozpoutání války ztížilo spolkový život navíc i silnou cenzurou, materiální nouzí a ztrátou některých členů na frontách. Společnost se ještě krátce vzchopila na počátku dvacátých let, ale to už si i ona uvědomila omyly a fanatismus adyarského centra. Proto se roku 1925 osamostatnila a v roce 1927, poté co se theosofie jako pojem na veřejnosti značně zdiskreditovala, se dokonce přejmenovala na Společnost pro mystická studia.

Tomáš Zdražil